

висновки: по-перше, за формою оніми можна поділити на слова – власне оніми, похідні онімів – відонімні утворення та словосполучення, що є онімами. По-друге, за своєю семантикою вони групуються навколо таких контекстів: з описом структури політичної та виборчої систем; з описом перебігу виборчих кампаній; “характеристичних” контекстів (характеристики учасників передвиборчих перегонів, їхньої діяльності). Оніми та їх похідні мають певні морфологічні, синтаксичні та прагматичні показники.

Перспективами подальшого дослідження буде вивчення 1) функціонування власних імен в інших типах дискурсів, 2) процесу переходу окказиональних онімів в узуальний словник та 3) зіставлення лексичної бази виборчих систем України, Великої Британії й США.

Використана література:

1. Жуковець Г.Л. Концепт новизни в сучасному політичному дискурсі лейбористів (на матеріалі промов прем'єр-міністра Великої Британії Тоні Блера) // Проблеми семантики слова, речення та тексту: Зб. наук. статей. – К.: Видавничий центр КДЛУ, 2000. – С. 83-88.
2. Касьяненко Н.Е. Окказиональные онимы и отонимные окказионализмы в русском языке: Дис... канд. филол. наук: 10.02.04 / Днепропетровский государственный университет. – Днепропетровск, 1991. – 229 с.
3. Киселева Е.В. Онимные и отонимные окказионализмы в английском языке: Дис... канд. филол. наук: 10.02.04 / Донецкий государственный университет. – Донецк, 2000. – 246 с.
4. Кубрякова Е.С., Шахнарович А.М., Сухарный Л.В. Человеческий фактор в языке: Язык и порождение речи. – М.: Наука, 1991. – 240 с.
5. Левицкий А.Э. Функциональные изменения в системе номинативных единиц современного английского языка: Дис... д-ра филол. наук: 10.02.04 / Киевский государственный лингвистический университет. – К., 1999. – 396 с.
6. Олійник Т.С. Семантичні та функціональні характеристики символічних власних імен в сучасній англійській мові: Дис... канд. филол. наук: 10.02.04 / Тернопільський державний педагогічний університет ім. Володимира Гнатюка. – Т., 2000. – 386 с.
7. Отин Е.С. Об “Уотергейте” и прочих “-гейтах” // Русская речь, сент.-окт. 1996, № 5. – С. 109-114.
8. Подольская Н.В. Собственное имя // Лингвистический энциклопедический словарь. – М.: Сов. энциклопедия, 1990. – 685 с.
9. Ребрий А.В. Окказионализмы в современном английском языке (структурно-функциональный анализ): Дис... канд. филол. наук: 10.02.04 / Харьковский государственный университет. – Х., 1997. – 203 с.
10. Aitchison J. Words in the Mind. – Oxford UK, Cambridge USA: Blackwell, 1994. – 290 с.

*Пономарьова О.О.
Київський національний
лінгвістичний університет*

ЛІНГВОПРАГМАТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ФРАНЦУЗЬКОГО ДЕТЕКТИВНОГО ГУМОРИСТИЧНОГО РОМАНУ КІНЦЯ ХХ СТОЛІТТЯ

Актуальність запропонованої розвідки пов'язується із сучасними тенденціями вивчення нових лінгвопрагматичних аспектів художнього тексту, спрямованих на розкриття авторської естетичної концепції та жанрової специфіки художнього твору.

Метою дослідження детективного гумористичного тексту є визначення того, в який спосіб автор тексту реалізує свій комунікативний намір, впливаючи на адресата художньої інформації.

Інтерес науковців (І. Р. Гальперін, М. Д. Городнікова, О. В. Падучева, Ю. С. Степанов) при роботі над прагматикою тексту зосереджений насамперед на закономірностях вибору мовних засобів для оптимального висловлювання думки й

максимального впливу на адресата. Виходячи з цього та спираючись на позицію В. Л. Наєра, під прагматикою детективного гумористичного тексту будемо розуміти “впливовий аспект його змісту” [5, 15].

Мовленнєва діяльність як і будь-який інший вид діяльності є процесом активного впливу людини на навколишній предметний світ, що потребує чіткого знання мети й спланованості дій для того, щоб змінити на свою користь ставлення адресата стосовно різних понять, суджень, фактів, явищ реальної дійсності. Як продукт мовлення детективний гумористичний текст характеризується комунікативною метою. Мета комунікації може бути пов’язана з прагненням вплинути на адресата. На думку Ж. Марузо, “кожний зі співрозмовників бажає здійснити вплив на іншого, спонукає його міркувати певним чином, прагне передбачити й наперед подолати всі його заперечення” [7, 176].

Автор, створюючи текст певного типу, виступає у прагматично зумовленій ролі, якої вимагає цей тип тексту. Приватний лист, наукова стаття, мемуари можуть бути написані однією особою, але її прагматичний статус під час створення цих типів текстів не може бути ідентичним [2, 81]. Отже, мета комунікації також залежить від типу тексту, тобто від жанрової приналежності.

Завданням статті є дослідження детективного гумористичного тексту як комунікативного акту “автор – текст – адресат”, що дозволить виділити три види прагматичних відношень, які пов’язані з фактором суб’єкта тексту, його соціальним статусом – комунікативний намір автора, прагматична установка, вибір предмета спілкування. У тексті цей тип прагматичних відношень буде виражений через комунікативну організацію тексту, його композицію, гумористичну тональність. Фактор адресата вимагає врахування соціальних даних, а також пресуппозицію адресата.

Матеріалом даної статті є детективний гумористичний роман “La honte de la famille” французького письменника Шарля Ексбрайя, який вважається засновником детективного гумористичного роману у Франції.

Комунікативною метою детективного гумористичного тексту є прагнення автора зацікавити й заінтригувати читача, залучити його до інтелектуальної гри й розважити його, примусивши напружено й активно стежити за перипетіями кримінальної гри. Саме цій меті підпорядкований комунікативний намір автора детективного гумористичного тексту.

Предмет комунікації у детективному гумористичному тексті представлений сюжетно-композиційною і семантико-структурною організацією тексту. Інтрига детективного гумористичного роману організована як логічна реконструкція подій, що емпірично не спостерігалися (а саме – злочину). В силу цього зовнішній сюжет детективного гумористичного роману будується як історія розкриття злочину, а внутрішній – як когнітивна історія розв’язання логічного завдання. Руйнація хронологічної послідовності подій, їхньої логіки свідчить про нелінійне членування детективного гумористичного тексту. Така реорганізація оповіді пояснюється бажанням заінтригувати читача.

У детективному гумористичному романі ми виділяємо такі композиційні блоки: заголовок, зав’язка, основна частина, яка в свою чергу складається з декількох змістових блоків, а також розв’язка. Прагматична функція заголовка, який містить інформацію, що визначає всю побудову детективного гумористичного роману, має на меті заінтригувати адресата. У плані співвідношення заголовка і тексту ми виділяємо заголовок-загадку. Пор., заголовки творів Ш. Ексбрайя: “Pourquoi tuer le pépé?”, “La honte de la famille”, “Des amours compliquées”. Дані заголовки приховують від адресата інформацію, яка стає доступною і зрозумілою лише тільки після прочитання тексту. Прагматична функція заголовка

реалізується через декодування адресатом його семантичного зв'язку з цілим текстом – його темою, ідеєю, сюжетом. Виконуючи текстоформлюючу функцію, заголовок пов'язує детективний гумористичний текст із відправником і отримувачем повідомлення.

У зав'язці детективного гумористичного тексту конкретизується тема – повідомлення про скоєння злочину, винний у якому залишається невідомим: *A midi, on sut que le cadavre était celui de Tolaso Lanciano, soupçonné du double meurtre commis sur les personnes des époux multimillionnaires Bettola, et qui, dans leur villa de la banlieue de Gênes, possédait une belle collection de bijoux. Dès lors, il devint clair pour tout le monde que Lanciano, loin de trouver à Marseille l'appui escompté pour monnayer son énorme butin, avait été assassiné par celui-là même auquel il s'était adressé et qui, sans doute, avait préféré, plutôt que de conclure une marché, s'emparer des bijoux en liquidant le voleur* (HF, 50). Прагматична функція зав'язки – викликати інтерес читача, заінтригувати й примусити стежити за подіями. Надалі, змістовні блоки основної частини визначають і деталізують підтеми, в яких спостерігаємо маніпулювання інформацією: події навмисно розгортаються так, щоб читач ні про що не здогадався, одного або декількох героїв твору помилково звинувачують, тому що на це вказують поверхові докази. Розв'язка має на меті згортання інформації цілого тексту: пропонується розгадка, з'ясовується справжній злочинець, який має бути покараний. У наступному прикладі злочинець сам зізнається у скоєному вбивстві: *Je conduit Lanciano dans mon entrepôt-bidon, sous prétexte de le mettre à l'abri de la police... C'est là que je l'ai tué... J'ai balancé son corps dans la flotte après avoir pris les bijoux et je suis rentré pour les cacher* (там само, 205).

Детективний гумористичний роман є частиною складного соціального процесу, в якому важливу роль відіграють соціальні, ідеологічні, історичні й особисті обставини, в умовах яких створювався твір. Сукупність цих факторів можна позначити терміном “культурний контекст” [1, 92]. Саме у контексті певної ситуації створення мовленнєвого твору виявляється характер ставлення автора тексту – суб'єкта комунікації – до об'єктивної дійсності та змістового матеріалу. Адресованість суб'єкта мовлення до адресата виражається у так званій прагматичній установці тексту.

Прагматична установка тексту – це матеріалізований у тексті намір адресанта повідомлення здійснювати відповідний вплив на адресата [5, 16]. На нашу думку, вона впливає на характер мовного оформлення тексту, тісно пов'язується з категорією гумористичної тональності, яка відіграє роль письмової “інтонації”. Авторською тональністю оповіді й характеристики персонажів у творах Ш. Ексбрайя виступає гумор, який започатковує гумористичний детектив – новий жанр у французькій літературі. Гумор, ситуативний і лінгвістичний, проявляється у всьому, починаючи від портретів, рис характерів, звичок героїв і закінчуючи описом оточення, де вони діють. Розглянемо приклад з твору “La honte de la famille” Ш. Ексбрайя, в якому лінгвістичний гумор має місце при описі зовнішності подружжя: *Lorsque Adolphe Chivre – dit Mange-Tout – apparut sur le seuil de sa demeure de la rue des Tyrans en donnant le bras à sa grosse Olga, les gens du quartier restèrent béats d'admiration... Quant à Olga, elle tenait plus ou moins en équilibre sur ses chaussures à talon aiguille, si bien qu'elle ressemblait presque à une frégate luttant contre la mer pour ne pas être drossée contre les rochers*” (HF, 25). Характеристика подружжя Шіврів пропонується читачу цілком серйозно, але адресат миттєво відчуває гумористичну тональність оповіді – це і смішне прізвисько героя, що характеризує його як людину, яка візьметься за будь-яку дрібну роботу (*Mange-Tout*), і смішна зовнішність його дружини. Гумористичний ефект виникає завдяки вживанню порівняння *elle ressemblait presque à une frégate* (“вона була схожа на фрегат”). Туфлі на шпильці ще більше підкреслюють зайву

вагу жінки – *grosse Olga* (“товста Ольга”), вона ледь на них тримається і через це нагадує корабель, який намагається не розбитися о скелі (*une frégate luttant contre la mer pour ne pas être drossée contre les rochers*).

Матеріальною формою вираження прагматичної установки є текст, а головним провідником – використання мовних і стилістичних засобів національної мови, беручи до уваги особливості сюжетно-композиційної побудови твору. Ця думка підтверджується висловлюванням І. Р. Гальперіна про те, що прагматична установка проявляється через характер самої текстової інформації, яку автор визначає як вид інформації, що повідомляє читачу індивідуально-авторське розуміння відношень між явищами та їх значенням у житті [4, 25].

Можна зазначити три основних рівня реалізації прагматичної установки тексту: 1) задум, 2) композицію, 3) стиль. Детективний гумористичний роман розглядається нами як результат послідовності акту авторського вибору на різних рівнях та етапах його породження: на рівні задуму, тобто вибір ідей і тем; на рівні структурно-семантичної організації тексту – вибір певної послідовності тем та ідей (фабула, сюжет, композиція, матриця характерів); на рівні словесного стилю – вибір мовних форм, виражальних засобів, їх комбінаторики. Усі ці акти авторського вибору, без сумніву, взаємозалежні, адже вони утворюють систему, яка ієрархічно організована і в якій реалізується авторський задум. Нашу думку підтверджує висловлення Е. С. Азнаурової про характер авторського задуму, який є прагматичним за своєю сутністю, що пов’язане з природою твору мистецтва будь-якого типу, яка віддзеркалює, певною мірою повторює й намагається перетворити дійсність [1, 117]. Тобто, в основі кожного тексту міститься не тільки складне судження про дійсність, але й конкретна комунікативна мета, що утворюється завдяки ситуації комунікації і завдань, які суб’єкт мовлення ставить перед собою. Саме тому навіть повторення дійсності в художньому творі – це не тільки вміння констатувати події, характери, конфлікти, усі форми відображення дійсності, які пропущені через художній задум автора, підпорядковані свідомому вибору способу зображення дійсності з метою прагматичного впливу.

Дослідження детективного гумористичного тексту з позиції прагматичного аспекту комунікації дозволяє виділити у ньому багатопланову комунікативну структуру, яка відтворює складну систему відношень між автором і читачем, що опосередкована персонажем. Систему відношень можна зобразити у вигляді ланцюга (див. Рис. 1):

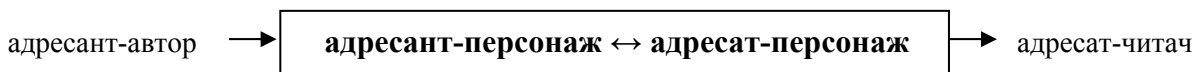

Рис.1. Схема комунікативної структури у детективному гумористичному тексті

Персонажі детективного гумористичного роману виступають основними провідниками інтенції адресанта-автора. Однією з особливостей детективного гумористичного тексту є його антропоцентричність, що і визначається взаємодією адресанта-автора через систему створених ним персонажів з адресатом-читачем. Звідси, ми можемо виділити реальну комунікацію (автор – детективний гумористичний текст – читач) та вигадану (персонаж – персонаж).

Кожний мовленнєвий жанр у будь-якій сфері спілкування має свою концепцію адресата. Всі види і концепції адресата визначаються такими факторами: метою комунікації, умовами й ситуацією спілкування, соціальним статусом комунікантів,

специфікою “культурного контексту”. У текстовій комунікації серед типів адресатів ми виділяємо масового читача або середнього читача, на якого зорієнтований автор під час створення детективного гумористичного роману. Сприйняття детективного гумористичного тексту залежить від рівня його інтелектуального, емоційного та морального розвитку. Читач сприймає інформацію на фоні свого власного досвіду, залежно від змісту своєї пам’яті й тезаурусу. При цьому слід урахувувати знання мови як комунікативного коду, знання інших кодів (соціально-етичного та естетичного), певну ерудицію та світогляд. Сприйняття детективного гумористичного тексту як цілісної і завершеної структури передбачає розуміння епохи, що презентується, біографії письменника, його світогляду, особливостей жанру тощо.

У детективному гумористичному тексті комунікація проходить на двох рівнях – між автором і читачем та між персонажами твору. Детективний гумористичний текст як засіб спілкування характеризується комунікативною метою – розважити і заінтригувати адресата. Комунікативна мета визначає багато з рис детективного гумористичного тексту, відіграє головну роль у формуванні структурно-композиційних особливостей тексту та інших його рис.

Використана література:

1. Азнаурова Е.С. Прагматика художественного слова. – Ташкент: Фан, 1988. – 120 с.
2. Арутюнова Н.Д. Человеческий фактор в языке: Коммуникация, модальность, дейксис. – М.: Наука, 1992. – С. 79-93.
3. Баранов А.Г. Текст в функционально-прагматической парадигме. – Краснодар: Изд-во Кубанского гос. ун-та, 1998. – 90 с.
4. Гальперин И.Р. Текст как объект лингвистического исследования. – М.: Наука, 1981. – 139 с.
5. Наер В.Л. Прагматика научных текстов (вербальные и невербальные аспекты) // Функциональные стили. Лингвометодические аспекты. – М.: Наука, 1984. – 264 с.
6. Новое в зарубежной лингвистике: Вып. 16. Лингвистическая прагматика. Сборник: Пер. с разн. яз. / Сост. и вступ. ст. Н. Д. Арутюновой и Е. В. Падучевой. – М.: Прогресс, 1985. – 500 с.
7. Marouzeau J. Précis de stylistique française. – P.: Masson et Cie, 1969. – 183 p.

Джерела ілюстративного матеріалу:

1. HF: Exbrayat C. La honte de la famille. – М.: TSITADEL, 2001. – 221 p.

*Рибалко М.-М. О.
Київський національний
лінгвістичний університет*

ПОТЕНЦІАЛ ЕМОЦІЙНОЇ ІНФОРМАТИВНОСТІ НЕВЕРБАЛЬНИХ ЗАСОБІВ У ДИСКУРСІ ОБМАННИКА (НА МАТЕРІАЛІ СУЧАСНОЇ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ)

Вивчення проблеми мовної особистості продовжує привертати уваги дослідників і в ХХІ столітті. У зв’язку з актуалізацією досліджень особливостей її поведінки в різних ситуаціях спілкування відбулося поступове виокремлення емоційного аспекту з царини раціонально-логічного розуміння мови. Становлення категорії емотивності як безперечного свідчення людського фактору в мові ознаменувало підсумок роботи вчених різних наукових напрямів (В. В. Жура, І. І. Серякова, В. І. Шаховський).

Емоції як мотивувальна основа пізнавальної діяльності людини становлять істотну частину її когнітивної системи, а процеси вербалізації емоцій, як і номінації на позначення